

SSK YÖNETİMİNDE İKİ YIL İLAÇ SORUNU*

Dr. Engin TONGUÇ**

İşe başladığımız gün Bakan'ın çözümlenmesini istediği "ilaç sorunu" 1970'li yılların SSK ile ilgili güncel tartışma konularının başında geliyordu. SSK'nın kendi ayaktan tedavi hizmetlerine yönelik eczaneler açması yıllarca önlenmiş, ancak Sn. Atabek'in Genel Müdürlüğü zamanında 506 sayılı Yasa'da yapılan bir değişiklikle "her tür yataklı ve yataksız sağlık tesislerinde eczane kurup işletebileceği" ve "ilaç fabrikaları da kurabileceği" hükmüne bağlanmıştı (madde 123). Eczaneler açılmış, ama fabrika bir türlü kurulamamıştı.

Aslında sorunun altında Türkiye'nin ve de Dünya'nın genel ilaç sorunundan soyutlanamayacak çok önemli çıkarlar, çekişmeler yatmaktaydı. Dış alımdan ve ilaç yapımından başlayarak hastanın eline geçmesine kadar, her aşamada ilginç bir süreç söz konusuydu. Dünya ilaç piyasası büyük ölçüde tröstleşmiş önemli ilaç firmalarının elindeydi. Türkiye gibi ülkelerse bunlar için çok kâr getirici, bağımlı tulumları gerekli pazarlardı. Bu gibi ülkelerin kendi ilaç fabrikalarının birçoğu uluslararası firmaların örtülü ya da açık uzantılarıydılar. Güçlü kimya endüstrileri bulunmayan bu gibi ülkelerin ilaç hammaddesi üretememeleri, buralardaki ilaç endüstrisinin teknolojik genel niteliğinin dışa bağımlı birer montaj ve ambalaj endüstrisi olarak kalmasıyla sonuçlanıyordu.

Türkiye'de ilaç endüstrisi, yalnız ordu için üretim yapan M. Savunma Bk.ıgı Ordu İlaç Fabrikası dışında, tümüyle özel sektörün elindeydi. Ve içinde kamu sektörünün bulunmadığı tek endüstri dalıydı. Kısacası, Türkiye'deki ilaç piyasası tümüyle özel sektör tarafından düzenleniyordu. Bunların arkasında da uluslararası ilaç tröstleri vardı. Ve büyük kazançlar söz konusuydu. Dışalımın giren, Türkiye'de üretilen ilaçların satışından başka, yerli fabrikalarda yabancı markalarla üretilen ilaçlar nedeniyle ödenen haklar da önemli kazanç kaynağı idi. O günlerde Türkiye'de en hızlı ve yüksek kârın ilaç endüstrisinde olduğu, hatta bir ilaç fabrikasının 3-4 yıl gibi bir sürede amortize edilebildiği söyleniyordu.

1970'li yıllarda Türkiye'de dışalım yapan ve ilaç üreten kayıtlı 103 firma vardı. Ama bunların 10-15

tanesi payın büyüğünü alıyordu. Ülkenin piyasa değerine göre yıllık ilaç tüketimi 1977'de 5 milyar, 1978'de 8.5 milyar liraydı. SSK ise iyi bir müşteriydi; yıllık tüketimin ortalama 1/6-1/8'i SSK tarafından yapılıyordu. SSK'nın yıllık ilaç gideri 1977'de 710 milyon, 1978'de 1 milyar liraydı. İlaç gideri SSK'nın tüm sağlık hizmeti giderleri arasında önemli bir yer tutuyordu (1978'de tüm sağlık gideri 6 milyar 750 milyon lira). Özel sektör için SSK'nın önemli ve sağlam bir müşteri olduğu açıktı. Her yıl artan ilaç giderini azaltma konusu, SSK yöneticilerinin başlıca uğraşlarından biriydi. Ama genellikle, köklü çözümler yerine, ilaç tüketimini düşürmeye yönelik çalışmalar yapılmıştı. Yapılan ciddi önerilerin başında ise, Kurumun bir ilaç fabrikası kurarak, ilaçlarının bir kısmını kendisinin üretmesi geliyordu. Ayrıca, özel sektörden alınacak ilaçlardan elverişli olanlarının perakende küçük ambalajlar yerine büyük hastane ambalajı ile alınmasının da giderleri büyük ölçüde düşüreceği hesaplanmıştı. Ama bunlar bir türlü gerçekleştirilemiyordu. Sn. Atabek'in Genel Müdürlüğü sırasında bu konularla uğraşmak üzere Genel Müdürlük'te küçük, ama etkin bir çalışma grubu kurulmuş, ne var ki, o Genel Müdürlükten ayrılınca grup dağıtmıştı. Baskılar karşısında bazı tasarılar yapıyor gibi gözükülmüş, ama pratikte bir değişiklik olmamıştı. Kötü dillerse ilaç firmalarının türlü yollardan bu gibi gelişmeleri önlediklerini söylüyorlardı. Etkileme girişimleri bir yana, Kurum yöneticilerinin hemen tümünün, inançları bakımından Kurum'un üretime yönelik yatırımlara girmesine karşı oldukları bir gerçektir. Kurum içerisinde ilaç sorununa el atanlar da iyi karşılanmıyordu. Örneğin, kendi hastanesinde bazı firmaları zorlayarak hastane ambalajı ile alım yapan ve hastanenin ilaç giderini düşüren bir Başeczacı'ya önce takdirname verilmiş, sonrası uygulamanın Kurum politikasına aykırılığının bilincine varılınca Başeczacı cezalandırılmıştı.

İşte Bakan'ın el atmamızı istediği ilaç sorunu genel çizgileriyle bu idi. Arı kovanına çomak sokacaktık.

Ben işe başladığımda ilaç sorunu olduğu gibi duyuyordum. Her yıl Genel Kurul'larda, bir ilaç fabrikasının kurulacağından söz ediliyor, Genel Müdürlük'te bununla uğraştığı söylenen bir İlaç Fabrikası Birimi

* Yazarın, "SSK Yönetiminde 2 Yıl" adlı anı kitabından alınmıştır.

** İzmir Tabip Odası, (SSK eski Genel Müdür Yardımcısı)

bulunuyor, arada bir dış ülkelere ne yaptıkları ve ne sonuçla döndükleri bilinmeyen, dosyalarda da bulunamayan inceleme heyetleri gidiyor, İstanbul'da bir depo olarak başlanmış, yarı bitmiş dört duvardan başka birşey olmayan bir yapı, fabrikaya dönüştürüleceği söylenerek Genel Kurul'lara anlatılıyordu. Kurum'u bu alanda iş yapıyor görünmeye iten bir neden de konunun Kalkınma Planında yer almış olmasıydı: 1978 İcra Programı'ndaki 78 no.lu önlem, SSK'nın program dönemi içerisinde "bir ilaç fabrikası kurması ya da satın almasını" öngörüyordu. Bu baskının da etkisiyle, Kurum bir teknik danışmanı 10.3.1977'de anlaşmalı olarak çalıştırmaya başlamıştı. Danışmanın çalışmaları bizden önce, daha çok hazır bir fabrikanın satın alınması üzerinde yoğunlaşmıştı.

Teknik danışman Sn. Rasin Özyay'ın raporlarının bulunduğu dosyanın incelenmesinden şu anlaşılıyor: İlaç fabrikalarının sahipleri, diğer fabrikaların baskısından çekinerek Kurum'a fabrika satmaktan kaçınıyorlardı. Yazılı öneri de vermek istemiyorlardı. Yabancı firmalar ise, satışta bedelin hiç olmazsa bir bölümünün döviz olarak ödenmesi gibi kabul edilemeyecek öneriler ileri sürüyorlardı. Satış önerilerinde fiyat yüksek tutuluyordu. Bunun da nedeni, böyle bir resmi satışta satış bedelini düşük gösterecek vergi kaçırmak olanağının bulunmamasıydı. Böylece danışmanın çabaları sonuçsuz kalmıştı. Ama bu çalışmalar Kurum yönetimine bir fabrika kurmaları için yapılan baskıları azaltma ve "işin üzerinde" oldukları izlenimini verme görüntüsünü sağlıyordu. Danışmanın çalışmalarının bunun ötesinde ciddiye alındığını sanmıyorum.

İlk iş olarak 1975'de dağıtılmış olan çalışma grubunun bulabildiğim elemanlarını çağırarak görüşlerini aldım. Geçirdikleri deneyimden sonra kötümserdiler. Özel sektörün ne yapıp ne edip bir fabrika kurmamızı engelleyeceği, kurulsu bile işletmeyeceği görüşündeydiler. Anlaşıldığına göre, Kurum'un bir ilaç fabrikası işletmesi özel sektör için iyi bir pazarın bir ölçüde kaybı tehlikesini aşan, çok daha büyük boyutlarda anlam taşıyordu. Bunun içinde tümü özel sektörün elindeki ilaç endüstrisine bir kamu kuruluşunun girmesi, SSK'nın geleneksel, fonlarını üretime dönük işlerde kullanmaması politikasının değişmesi, ilaç endüstrisi ve piyasasının iç yüzünün bizce öğrenilmesi gibi özel sektörü rahatsız edecek konular vardı. Bu ölçüde bir çıkar çatışmasının içinde işi nasıl gerçekleştirecektik? Tek yol, bürokrasiden beklenilmeyecek bir hızla ve kararlılıkla davranmak olabilirdi. Durum yeni bir ekip kurmaya, tasarılar geliştirmeye elverişli değildi. Eldeki elemanlardan ve bilgi birikiminden yararlanmaktan

başka çözüm yoktu.

Teknik danışmana satın alınabilecek bir ilaç fabrikası konusunda piyasa araştırması yapması talimatı verildi. İnceleme sonunda İstanbul'daki İltaş Fabrikası üzerinde durulabileceği anlaşıldı. Bu fabrika ile bizden önce de görüşmeler yapılmıştı. Danışman, 1977'nin son üç ayı içerisindeki raporlarında bilgi vermiş, bunlar Yönetim Kurulu'nda incelenmiş, son rapordaki "firma yetkililerinin satışla ilgili bir teklif mektubu veremeyecekleri, istenirse taraflar arasında bir görüşme yapılabilir" sözleri üzerinde durulmuş, danışman 22.12.1977 günü için İstanbul'da bir toplantı düzenlemiş, Yönetim Kurulu İstanbul'da toplanmış, ama firma yetkilileri son anda görüşmeye gelmemişler, gelmeyişleri diğer firmaların baskılarına bağlanmış ve Kurul, o gün "firmadan bundan sonra ciddi bir teklif geldiği takdirde konunun görüşülüp tekrar Kurul'a getirilmesi" kararını vermişti. Raporda firmanın satış için 91.5 milyon lira önerdiği bildiriliyordu.

Satıcı olarak bu firmanın yeniden ortaya çıkması, kolaylık sağlıyordu. Yeni bir girişim söz konusu olmayacaktı, bizden önce başlanmış işi sürdürecektik. Mayıs 1978'de firma, danışmana satış bedeli olarak 135 milyon lira önerdi. Daha önceki öneri ile aradaki farkı devalüasyona bağlıyorlardı. "Mevzuun şuyunu bulması" kaygısıyla yazılı öneri vermiyorlardı. Yönetim Kurulu bu öneriyi inceledikten sonra, danışmanı ve firma yetkililerini dinlemek ve gerekirse Fabrika'yı da görmek üzere, 1.6.1978'de İstanbul'da toplandı. Kurulun işveren temsilcisi üyelerinden Sn. Refik Baydur'da (halen Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı) bir süre önce geçirdiği bir kayak kazası nedeniyle bacağı alçılı olarak toplantıya geldi. Konuyu önemseydiği belli idi. Kurul, danışmandan ve firma yetkililerinden ayrıntılı bilgi aldı. Baydur da onlara birçok sorular yöneltti. Onlar çıktıktan sonra Kurul'a, konunun kendi başkanlığında bir heyete bırakılmasını önerdi. Bilindiği gibi kendi kimya endüstrisinden geliyordu, konuyu anlardı ve Kurum'un bir ilaç fabrikası almasını elbette isterdi. Sn. Baydur o sıralarda Kimya İşverenleri Sendikası yöneticilerindendi. Kurul'daki ikinci işveren temsilcisi üye, Sn. Mehmet Akgemci uzun yıllar KİT'lerde çalışmış, sonra özel sektöre geçmişti. Genellikle ön plana çıkmazdı. Onun da ilaç sektörü ile yakınlığı olmuştu.

Toplantının sonunda Kurul, Sn. Baydur'un başkanlığında bir Komisyon kurulmasına, Fabrika'nın en kısa zamanda ekspertizinin yaptırılması için gerekli elemanların görevlendirilerek gerekli sarf yetkisinin Genel Müdürlüğe verilmesine, karar verdi.

Komisyon, Fabrika'nın satın alınması için girişimlerde bulunacaktı. Yine o gün Kurulun kararıyla bazı Yönetim Kurulu üyeleri Fabrika'yı gezdiler. Sn. Baydur gidemedi, daha sonra da Fabrika'yı gezdiler. Sn. Baydur gidemedi, daha sonra da Fabrika'yı hiç görmedi.

9.6.1978 günü Komisyon Baydur'un başkanlığında, onun Genel Müdürlük'teki odasında toplandı. Ekspertiz heyetinin raporunu incelemeye başladık. Raporda, özetle Fabrika'nın "arsa; bina, makina ve teçhizatının değerinin toplam 95 milyon lira olabileceği" sonucuna varılmıştı. Çalışmalar sürerken bir görevli geldi, eğer biz çalışmaları bitirebilirsek, Yönetim Kurulu'nun konuyu karara bağlamak üzere öğleden sonra toplanabileceğini bildirdi. Sn. Baydur işin bugün sonuçlandırılmaması, incelemelerin sürmesi görüşündeydi. Ama Komisyonun çoğunluğu, konunun yeterince açıklık kazanması nedeniyle bugün bir karar verilmesinden yanaydılar. Öğleye doğru, Baydur, İstanbul'da ivedi bir toplantısı olması nedeniyle toplantıyı bitirerek hemen yola çıkacağını açıkladı. Başkan olarak bir karar aldırmandan gitmesinin doğru olmayacağını ileri sürmem üzerine, ekspertiz raporu konusunda olumlu ya da olumsuz bir görüş belirtmeden raporu Yönetim Kurulu'na çıkarmamızı, kendisinin de dönüşünde, ilerideki günlerde böyle bir tutanağı imzalayacağını söyleyerek çıkıp gitti. Öyle yapıldı. (Gerçekten de tutanağı daha sonra o da imzalayacaktı).

O gün öğleden sonra Yönetim Kurulu toplandı. Toplantının bir bölümüne ben de çağırıldım. 1.6.1978'de İstanbul'daki toplantıda söylediklerimi yineledim: Fabrika'nın alınmasında yarar görüyordum, ama fiat ve ödeme koşulları konusunda bir şey söyleyemezdim. Buna yetkim olmadığı gibi, konunun bu yönü benim bilgi ve görev alanıma da girmiyordu. Toplantıda Sn. Baydur ve Kurul'daki tek işçi temsilcisi Sn. Ekrem Özkılıç yoktular. Görüşmenin tanık olduğum bölümünde firmanın 135 milyon önerisi ile ekspertiz raporundaki 95.5 milyon liralık fark üzerinde duruldu. Bazı üyeler, raporlardaki bedelin yalnız bina, arsa ve makinaların çıplak değeri olduğu, ne varki bir işletme satın alınacağı, Kurum'un bugüne kadar bir işletme değil, taşınmaz mal satın aldığı, ekspertiz raporunun da bu alışkanlıkla yapıldığı, yıllardan beri ilaç fabrikası alınmamış olmasının çok zarara yol açtığı, bu nedenlerle rapordaki değer üstüne çıkılsa bile sonucun Kurum'un çıkarına olacağı, üstelik raporda da değer bu kadar "olabileceği" gibi kesin olmayan bir deyim kullanıldığı şeklinde görüşler ileri sürdüler. Hatta birisi, "canım şu caddedeki büfeyi satın alsak değeri yalnızca o kulübenin değeri midir, yoksa işletme olarak de-

geri midir" gibi bir örnek de verdi. İşveren temsilcisi Sn. Akgemci hiç konuşmadı. Oylamadan önce de dışarı çıktı. Sonradan karara "ekspertiz raporundaki değer üstüne çıkılmasına karşı olduğu" notunu koyacaktı. Toplantı sonunda çıkan 3055 sayılı karar "fabrikanın 120 milyon liraya kadar pazarlık yapmak suretiyle satın alınması" şeklindeydi. Firma temsilcileri dışarıda bekliyorlardı ve o gün bir sonuç varılmazsa önerilerini geri alacaklarını, ağır baskı altına olduklarını yineleyip duruyorlardı. Son pazarlık Genel Müdür'le firma yetkilileri arasında yapıldı ve hemen 120 milyonluk satış protokolü imza edildi. Bir miktar da peşin ödeme yapıldı.

Kurum, yıllardır gerçekleşmeyen bir ilaç fabrikasına sahip olma işini bitirmişti. Haber yayılınca birkaç saat içinde kıyamet de koptu. Sn. Baydur İstanbul'dan telefonla beni arıyordu. Son derece sinirliydi. Ona göre bu bir skandaldı. Kendisi olmadan bu kararı nasıl vermişlerdi? Telefonla Bakan'ı ve Genel Müdür'ü aramış, ama onlar konuşmaktan kaçınmışlardı. Benden her ikisine de bu söylediklerini iletmemi, bir saat içerisinde onlar tarafından, bulunduğu Kimya İşverenleri Sendikası'ndan aranmazsa hepimizi "Hürriyet gazetesinde sergileyeceğini" de onlara duyurmamı istiyordu. İstediklerini yaptım. Telefon konuşmasını Bakan'a aktarınca onun verdiği karşılığı burada yazamayacağım. Sonra telefonla görüşüp görüşmediklerini de biliyorum.

Ne olmuştu? Yıllar sonra o zamanki Genel Müdür Enginsu bunu şöyle açıkladı: O günkü Yönetim Kurulu toplantısına işçi temsilcisi Sn. Özkılıç'ın gelmeyeceği biliniyordu (Enginsu bunun nedenini söylemedi). İşveren temsilcilerinin de katılmaması doğal sayılıyordu. Bu durumda çoğunluk olamayacağından Kurul toplanamayacaktı. Ama Sn. Akgemci toplantıya gelmiş ve çoğunluk sağlanmıştı.

Olaydan sonra, Sn. Baydur'un ilaç işverenleri tarafından eleştirilere uğradığı söylentileri çıkacaktı. Bir söylenti daha vardı: Satın alma sırasında rüşvet verilmişti. Bu kimine göre 20, kimine göre 30 milyondur. Alanlar da söylentilere göre değişiyordu.

Benim sorunum ise şimdi Fabrika'nın işletilmesiydi. Kurum'un bu konuda ne bir deneyimi vardı, ne de elemanı bulunuyordu. Yürürlükteki Kurum mevzuatı da bir işletme yönetmeye elverişli değildi. Tüm bu olumsuz etkenlerin fabrikaya karşı olanlarca kullanılacağına da hesap etmek zorunda idik. Yasal ve yasal olmayan her yol denenebilirdi. En çok çekindiğimiz, üretim sırasında sabotaj, ilaçları bozma, kirletme girişimleri idi. Özellikle üretilecek serumların kullanımı sırasında insan sağlığına zararlı etkiler ortaya çıkabilir ve daha başlangıçta bozuk ilaç

yaptığımız gibi bir olumsuz propoganda bizi zor duruma sokabilirdi. İşçilerin greve kıskırtılmaları, üretimin yavaşlatılması, özel sektörün bize hammadde satımında zorluk çıkarması da düşünülecek olasılıklardandı. İşin birinci aşamasını başarmıştık ama, önümüzde daha uzun bir yol vardı.

Yapılacak ilk iş Fabrika'da güvenilir bir kadro oluşturmaktı. Bakan da bunun gereğini biliyordu. Kendi deyimi ile burayı işletebilmek için "dürüst ve idealist" kişilere gerek vardı. Bir Fabrika Müdürü atıldıktan sonra, arkadaşlarının seçiminde onu serbest bıraktı. Böylece, Fabrika, adam yerleştirme furyasının dışında kaldı.

Fabrika'da kullanma amacımıza ve ileride yeni bölümler eklenmesine elverişli bir yerleşme planı ve düzenleme ile işe başlandı. Kurumun olağan hızı ile birkaç yıl sürebilecek bu değişiklikler, Bakan'ın sürekli ilgisi, denetimleri ve sıkıştırılmaları ile birkaç ayda tamamlanacaktı. Bu işler bittiğinde, fabrika aldığımızdan çok değişik bir görünümdeydi: Üretim bölümleri birbirinden ayrılmış, temiz, düzenli bir duruma gelmişti. Yeniden yerleştirilen makinaların yanında, ileride kapasiteyi arttırmak amacıyla kullanılacak yeni yerler ayrılmış, bunların gerekli tesisat hatları çekilmişti.

Bu işler olurken olumsuz propoganda da olanca hızıyla sürüyordu. Fabrika yetersizdi, işletilemezdi, işletilemiyordu, para yemek için alınmıştı. En etkili engelleme ise içersinden geliyordu. Yönetim Kurulu'nda Fabrika ile ilgili her karar gecikiyor, uzun inceleme ve tartışmalara konu oluyordu. Fabrika'ya atama yapılabilmesi için gerekli yönetim şeması ve kadrolar haftalarca "incelemeye alındı". Genel Müdür'den beni Kurul'a çıkararak gecikme nedenlerini gidermek üzere bilgi vermemi sağlamasını istedim.

28.7.1978'de Göztepe Hastanemizde yapılan Yönetim Kurulu toplantısına çağırıldım. Toplantıda sn. Baydur'a inceleme konusunu sorduğum zaman, yönetim şemasında kolayca çözümlenebilecek bir üst ilişkisini ileri sürmesi üzerine, değişikliği hemen oracıkta yaptım. Başka ne vardı? Birşey yoktu. Ama tartışma bitmemişti. Bir ay kadar önce SSK Genel Kurulu'nda boş olan işçi temsilcisi Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçilmiş olan Sn. H... N..., "Fabrika'yı niçin karılarla doldurduğumu" soruyordu. (Not: Fabrikasının o dönemde özveri ile çalışmış bayan görevlilerinden özür dilerim). Bunlar, eczacı ve kimyager bayan görevlilerdi. İlaç endüstrisinde çok sayıda bayan eleman çalıştığını, bizim de atamalarda kişinin cinsiyetini değil, niteliğini göz önünde tuttuğumuzu söyledim. Karşılığı, "biz onların nasıl diploma aldıklarını biliriz", oldu. H...N... sendikacı-

lıktan geliyordu. Yönetim Kurulu Üyeliğine seçilince makam arabasını ve şoförünü kendisi seçmiş, odasına "gizli evrakını" koymak için bir kasa getirtmiş, bu tür alışılmadık davranışlarıyla Kurum'da dikkatleri çekmiş bir kişiydi. Bir süre önce gazeteler, makam arabasını Ankara'dan kendisinin uçakla geleceği İzmir Çiğli Havaalanına yolladığını, oradan Kordon'daki SSK misafirhanesine gittiğini ve şoföre Ankara'ya dönmelerini söylediğini yazacaklardı. Kısa zamanda Yönetim Kurulu toplantılarının H... N... tarafından çığrından çıkarıldığı, bazı toplantıların kavgalar, küfürleşmeler içinde geçtiği söylentileri yayılacaktı. Kendisiyle ilgili olaylar giderek artacak, bir yıl kadar Yönetim Kurulu Üyeliği yaptıktan sonra, SSK'nın geçmişinde örneği olmayacak şekilde, SSK Genel Kurulu'nda yasal süresi dolmadan görevden uzaklaştırılacaktı. İşte bu sayın işçi temsilcisi Üye'nin bizim Fabrika'ya karşı olanlarca doldurulduğu ve kullanıldığı anlaşılıyordu. Söylediklerinin diğer Kurul üyelerince gülümseme ile karşılanmasından sıkılarak bu kez "Genel Müdür Yardımcısı dışarı çıksın" demeye başladı. Baştan duymazlıktan geldim. Ama sonunda "Sen beni buradan çıkaramazsın, ben bu Kurul'un değil Hükümet'in atadığı bir görevliyim. Aslında sen burada bana doğrudan hitap edemezsin, Kurul Başkanı olan Genel Müdüre derdini söylersin, gerekeni o yapar", dedim. Çok zor durumda kalan Genel Müdür çözümü oturuma 15 dakika ara vermekte buldu.

Bu aradan sonraki oturumda Fabrika'nın kadroları Kurul'dan koridorlara kadar yansıyan büyük gürültüler içerisinde çıktı. En ilginç, bir hafta kadar sonra H.N...'nin odama gelmesiydi. Söylediğine göre benim "iyi adam" olduğumu öğrenmişmiş. Dilim döndüğünce, kendisini işçilerin çıkarlarına karşı amaçlar için nasıl kullanmaya çalıştıklarını, çok dikkatli davranması gerektiğini anlatmaya çalıştım. Ama başarılı olduğumu söyleyemem. Hazır olmadığı bir role çıkarılmış H.N..'ye mi acırsınız, bir takım iç denge hesaplarıyla milyonlarca işçiyi ona temsil ettiren Türk-İş'e mi, yoksa bu ortamda hala işçiden yana birşeyler yapmak için çırpınan bizlere mi?

Daha sonraki aylarda da bu engellemeler sürüp gitti. Fabrika sanayi muhasebe planı ve talimatı, hammadde satınalma yetkisi, Fabrikasının yarı özerk bir işletme statüsüne kavuşturulması, bununla ilgili Yönetmelik konularında işlemler, Yönetim Kurulu'nda takılıyor, geciktiriliyordu. Ama bir yandan da sn. Baydur, Kurul'a öneriler veriyor, Fabrika'nın niçin çalışmaya başlamadığını soruyor, üretim planını, yapılacak ilaçların tür ve formüllerini istiyordu. Bir ara kendi başkanlığında bir "Yatırım Koordinasyon Komisyonu" kurulması ve İlaç Fabrikası'nın yöne-

timinin de buraya bırakılması için önerge verdi. Kurum'un kuruluş yasasına uymayan, karar organı olan Yönetim Kurulu'nun yönetimle görevli Genel Müdürlük yetkilerini alması anlamına gelen bu istek, zorlukla durduruldu.

Fabrika'nın ve üretilecek ilaçların ruhsatlarının alınmasında engeller çıkarılması işimizi aksatabilirdi. Neyse ki, Sağlık Bakanlığı Eczacılık Genel Müdürü Sn. Necla Bal'dı. İlaç sömürüsüne karşı kıyasıya bir savaşım içindeydi. Ruhsat işlemlerimizi son hızla bitirdi.

Mayıs 1979'da yapı ve yerleşme çalışmaları bitmiş, ilaç ve işletme ruhsatları alınmış, deneme üretimine başlanmıştı. Asıl üretime ruhsatlı 17 tür ilaçtan 4'ü ile başlayacaktık. Ekonomik sıkıntı ve döviz darlığı doruğa ulaşmıştı. Hammadde sağlanması başlı başına bir sorundu. O günlerde özel ilaç fabrikaları da ancak yüzde 30 kapasite ile çalışabiliyorlardı. Üretilecek ilaç türlerinin azlığı dikkati çekebilir. Ama bu, konuyu bilmeyenlerin sandığı kadar önemli değildir. İlaç tüketimi genellikle birkaç önemli kalemde yoğunlaşır. Üretilecek ilaç türü iyi seçilirse, tür az da olsa, ilaç giderlerinde önemli indirim sağlanabilir.

Fabrika 24.5.1979 günü sn. İşgüzar tarafından törenle açıldı. Kurum'un üretime dönük yatırımları ile yakından ilgilenen işveren temsilcisi Yönetim Kurulu üyeleri törene gelmediler. Ben görevden ayrılıncaya kadar da oraya gittiklerini duymadım. Daha önce de fabrikayı görmemişlerdi.

O gün, aşağıda tören hazırlıkları sürerken, biz Fabrika'daki bir oda da, (Genel Müdür Hikmet Erinc, Fabrika Müdiresi Yıldız Akyüz ve ben) Türk-İş Bölge Temsilcisi Sn. İsmail Topkar ile toplantı yapıyorduk. Üzücü bir tartışma sürüp gidiyordu. Fabrika'nın satın alma protokolüne "Kurum'un Fabrika'nın eski işçilerine karşı herhangi bir yükümlülüğü olmayacağı" hükmü konmuştu. Ayrıca, İş Yasası'nın "bir işyerinin altı ay içerisinde yeniden işletmeye açılması durumunda eski işçilerin öncelikle işe alınmaları" hükmü de geçerli değildi; altı aylık süre asılmıştı. Ama eski işçilerin durumu aylardan beri sorun olmuştu. Fabrika yönetimi istediği gibi seçim yaparak bir kadro oluşturmak istiyordu. İşçilerin bağlı olduğu Petrol-İş Sendikası ise eski işçilerin tümünün işe alınmasını istiyordu. Benim görüşüm işçi alımında eski işçilerden uygun görüleceklere öncelik tanınması şeklindeydi. 25.1.1979'da Sendika Merkezi'ne giderek bu görüşü anlatmış, Fabrika'nın aslında işçilerin malı sayılması gerektiğini göz önünde tutarak hem bu konuda, hem de fabrikanın açılışını ve işletilmesini zorlaştıracak herhangi bir

konuda olumsuz davranmalarını istemiştik. Aramızda bu konuşmaları doğrulayan bir yazışma da yapılmıştı. Ama istek sürüp gitmiş, hatta bir ara Başbakanlık bile işe karıştırılmıştı.

Tören günü eski işçilerin bir bölümü çoluk çocuklarıyla tören alanına yerleştirilmişti. Toplantıda bazen sertleşen konuşmalardan sonra, iki tarafı da hoşnut edecek bir sonuca varılamadı. Bizdeki sendikacıların sorunları daraltarak bireysel ve salt parasal düzeyde ele almaları karşısında kötümserliğe kapıldığım günler çoktur. O gün de bunlardan biridir. Konuyu 70-80 işçi açısından değil, bu Fabrika'nın sahibi sayılan 2 milyon sigortalı işçi açısından ele almak gereğini bir türlü anlatamıyorduk. O gün gösteri falan yapılmadı. Ama hem bizim, hem onların sevinçli olmamız gereken bir günün tadı da kaçmıştı.

Üretimine başlanan seromlar önce bir hastane-nimde denendi. Yan etkilerinin olmayışı sevindiriciydi. Diğer ilaçların etkililiği ise şaşırtıcıydı. Nedeni açıktı: İşlerindeki etkili madde miktarı hilesizdi, gerçektir. Burada o günlerde piyasadan aldığımız bazı ilaçların kalite kontrol laboratuvarımızda yapılan analizlerinde etkili madde noksanlığının yüzde 7-12 arasında değiştiğini belirtmek gerekir.

Üretebildiğimiz ilaçların dağıtımına başlandığını 4.10.1979'da bir genelge ile sağlık örgütümüze duyurdur. Dağıtım, şimdilik sağlık birimlerimiz arasında araç ve gereç taşıyan kendi kamyonlarımızla yapılacaktır. Kapasite arttıkça daha etkin bir dağıtım sistemi kurulacaktır. O günlerde, dağıtımını nasıl yapacağımızı soran bir Bakanlığımız üst düzey yöneticisinin dağıtım için bir firma adını salık vermek istemesi ilginçtir. Doğal olarak bunu dikkate almadım.

Fabrika'nın çalışabilirliği kanıtlanmıştı ama, daha yapılacak çok iş vardı. Kapasite ve üretilen ilaç türleri arttırılmalı, Fabrika'ya bir ampul bölümü eklenmeli, hammadde alımındaki bürokratik zorluklar kaldırılmalı, yarı özerk bir işletme statüsü getirilmeliydi. Kârlılık ve verimlilik açısından en büyük üstünlüğümüz pazarımızın ve tüketicimizin hazır olmasıydı, malın elde kalması sorunu yoktu. Bu arada, piyasaya ilaç satıp satamayacağımız tartışması işveren temsilcilerini çok kırdırdı. Bana göre, hele Fabrika yarı özerk işletme statüsüne kavuşunca, buna hiçbir engel yoktu.

Biz bu çalışmalar içerisindeyken Bakan hakkında yolsuzluk söylentileri yoğunlaşmış, Meclis'te Sn. Feyzioğlu ve arkadaşları bir gensoru önergesi vermişlerdi. Suçlamalar arasında ilaç fabrikası konusu yoktu. Daha sonra Yüce Divan'da da bu konuya yer verilmeyecekti. Bakan da kendisini savunurken, suç-

lamaları hep bir ilaç fabrikasının alınmasına önyak olması nedeniyle iş çevrelerinin kızgınlığına bağlamak isteyecekti. Bu gensoruyu eski sendikacı AP milletvekili Sn. Ethem İzgü ve arkadaşlarının verdikleri ilaç fabrikası satın alınması konulu gensoru izledi.

İlaç gensorusunda olaylara uymayan bazı savlar vardı: Gensoruya göre, SSK Yönetim Kurulu, daha önce İltaş Firmasının satış önerisini reddetmişti. Bu doğru değildi. Daha önce de anlattığımız gibi, firma görüşmeye gelmemiş, Kurulda "firmadan ciddi bir öneri gelirse bunun yeniden görüşülmesine" karar vermişti. Önergede, "Fabrika'nın tahminen 7 katlı ve bir işhanı niteliğinde" olduğu, "ilaç fabrikalarının ise 2 kattan fazla olamayacağı" gibi bir sav da vardı. Oysa ki, bizde de, yabancı ülkelerde de çok katlı bir yığın ilaç fabrikası bulunduğu biliniyordu. Önemli olan kat sayısı değil, katlar arasında yeterli kapasitede taşıma olanaklarının bulunmasıydı. Yapı, işhanı niteliğinde değildi, bitişik dört bloktan oluşuyordu. Üretimin yapılacağı altı katlı esas blokun her katında 650 m²'lik tek hacim halinde, her ağırlıkta makinanın taşınabileceği betonarme bir yapı sözkonusuydu ve bunlar yük asansörleriyle birbirine bağlanmıştı. Önergede Sn. Baydur Başkanlığında kurulmuş Komisyon'un "ekspertiz heyetini oluşturmak, üretime kadar tüm faaliyetleri organize etmekle görevli olduğu, ekspertiz heyetinin raporu tam imzalanmadan ve ekspertiz heyetindeki Yönetim Kurulu üyelerinin de yokluğunda satın almaya karar verildiği, karardan iki gün sonra da Komisyon'un Bakan tarafından veto edildiği" ileri sürülmekteydi. Bunların hepsi yanlıştı. Ekspertiz heyetini komisyon değil Genel Müdürlük oluştururdu, öyle de yapılmıştı. Ekspertiz heyetinde yönetim kurulu üyesi bulunmazdı, yoktu da, ekspertiz raporu tam imzalıydı, bir imzanın eksik olduğu bu rapor değil, Komisyonun raporu Yönetim Kuruluna sevk tutanağı idi, o da sn. Baydur'un imzasıydı. Daha sonra o da imzalamıştı. Bakan'ın vetosu savı da doğru değildi. Bir kez, SSK'da Bakan vetosu diye bir işlem yoktu. Genel Müdür'ün vetosu vardı, Bakan onun vetosunu onaylar ya da onaylamazdı. Satınalma ile ilgili veto falan da kullanılmamıştı. Genel Müdür isteği doğrultusunda gelişen bir olayda neden veto kullansın? Veto daha sonraydı: Genel Müdür, Baydur'un Kurum'un üretime dönük her türlü yatırımının kendi yönetimine verilmesi önergesini, haklı olarak, Kurum'un kuruluş yasasına aykırı olduğu gerekçesiyle veto ederek durdurabilmişti.

Önerge konusuna, bu işin ne kadar yüzeysel bir tutumla yapıldığını göstermek için bu kadar uzun yer verdik. İlaç Fabrikası'na karşı olanlar, Bakan'a karşı yürütülen kampanyadan yararlanmak istemişler, bu

kampanyaya bu konuyu da katmayı denemişlerdi. Ama bunu yaparken ya olayları karıştırmışlar, ya da verdikleri bilgiler önergeyi hazırlayanlarca karıştırılmıştı.

Önergeyi incelerken bir nokta dikkatimi çekti: Önergede "ekspertiz için gerekli elemanların Komisyon tarafından görevlendirildiği" şeklindeki yanlıştümce, konuyla ilgili tüm belge ve yazışmalar içerisinde yalnız bir notta vardı: İsteği üzerine Sağlık Dairesi tarafından Sn. Baydur'a verilmek üzere hazırlanmış üç sayfalık yazıda! Bu yanlıştümce, aynen önergedeki gibi, Sn. Baydur'un 1979 yılındaki SSK Genel Kurulu'nda üyelere dağıttığı "1978 Yılı Çalışma Raporuna Muhalefet Gerekçelerim" başlıklı broşürünün 5. sayfasında da yer alıyordu.

Bu Genel Kurul'da (Haziran 1979) salonun girişi ilginçti: Bir yanda İlaç Fabrikası'nın ürettiği ilaçlar, serumlar sergileniyor, bir yanda da Sn. Baydur'un broşürü dağıtılıyordu. Broşürde daha öncekilere, gerçek olmayan yeni bir sav daha eklenmişti: "Teknik heyet raporunun Yönetim Kurulu'na sunulmadığı" savı! Broşürde, Sn. Baydur kendisinin bu Fabrika'nın ilaç üretimine elverişli olmadığını birçok kez belirttiğini, Fabrika'yı genişletme olanaklarının bulunmadığını, makinaların üretim güçlerini yitirmiş olduğunu, günün teknolojisine uymadıklarını ileri sürüyor, işveren temsilcilerinin Kurum'un iyi bir ilaç fabrikasına sahip olmasını her zaman arzuladıklarını ve buna yardımcı olmaya çalıştıklarını yazıyordu. Bir önceki Genel Kurul'da ilaç fabrikasının alınmasını alkışlamış olan işçi temsilcileri Genel kurul delegelerini de kınadıktan sonra, "hastalar yapılmasının mutlaka önlenmesini" istiyordu. 44 sayfalık broşür içerisinde, sonradan Yüce Divan'ca yargılama konusu yapılacak ve Bakan'la birlikte kendisinin de hüküm giymesiyle sonuçlanacak arsa ve emlak alımlarıyla ilgili konulara ilaç fabrikası işi de ustalıkla katılmıştı.

Daha sonraki günlerde fabrikadaki işçilerin bağlı olduğu Petrol-İş Sendikası ile yapılan toplu sözleşme görüşmeleri yürütüldü. Ben görevli değildim. İki görüşmeye özel olarak katıldım. Sendika temsilcileri isteklerini diğer ilaç fabrikalarının sözleşmelerindekilerden daha aşağı tutamayacaklarını, bunun bir prestij sorunu olduğunu söylüyorlar, Kurum heyeti ise, sağlık birimlerinde çalışan personel için Sağlık-İş Sendikası ile yapılmış sözleşmedeki haklardan fazlasını veremeyeceğini, bunu yaparlarsa onlar için emsal oluşturacağını ileri sürüyordu. Türk-İş ve Yönetim Kurulu'ndaki işçi üyemize bir grevin getireceği zararları anlatmağa çalıştım, özel olarak arabuluculuk yapmalarını istedim. Bu Fabrika işçinindi, burada grev işçinin işçiye karşı grevi gibi birşey olurdu.

Zararı tüm sigortalılar çekerdi. Bence, Kurum'un kaygısı yanlıştı. Sağlık birimlerinde çalışanlar hizmet sektöründeydiler, üretim yapmıyorlardı, endüstri işçisi değillerdi. Bir emsal gösterme sözkonusu olamazdı. Ama Kurum adına görüşmeleri yürüten ve endüstri ile uzaktan yakından bir ilişkisi olmamış Heyet Başkanı'na bunu anlatmak çok zordu. Bizim Fabrika'nın işçileri için, "Sanki işleri zor mu, bir düğmeye basıp makinayı çalıştırıyorlar, hepsi o kadar", diyordu. "İşte o düğmeye basan adama tüm Dünya'da endüstri işçisi diyorlar", demekten kendimi alamadım.

Sonunda 11.2.1980'de Fabrika'da grev başladı. AP iktidari özel ilaç fabrikalarındaki grevleri hemen ertelediği halde, Kurum'un ilaç fabrikası'ndaki grev 178 gün sürecek ve ancak 11.8.1980'de ertelenecekti. Bundan sonra toplu sözleşme uzun süre sürünce mede kaldı ve Haziran 1982'de Bakanlar Kurulu, diğer ilaç fabrikalarında yürürlüğe konan sözleşmenin Kurum ilaç fabrikası'nda da uygulanmasına karar verdi. Sendika'nın olaydan gereken dersi çıkararak kendi malları sayılması gereken bu Fabrika ile özel sektör fabrikaları arasındaki farkı anlamış olmasını ummak isterdim. Grev süresince bunu sona erdirmek için ciddi hiçbir girişimde bulunmayan Kurum yönetimi için ise söyleyecek söz bulamıyorum.

Fabrika'nın teknik bakımdan yetersiz olduğu, işletilemeyeceği, kapasitenin "imalathane" boyutunda bulunduğu, rantabl olmadığı gibi savlar gerçeğe aykırıdır. Tablet, hap, kapsül, şurup, serum bölümleri bulunan fabrikanın alt yapı donanımı da yeterlidir. Ayrıntılı teknik bilgi vermeyeceğim. Yalnızca daha işin başında, görevli danışmanın raporlarından bir tümceyi aktarmakla yetineceğim: "Fabrika'nın kapalı alanı bir zamanlar Kurum'un satın almak istediği Carlo Erba ilaç fabrikası'nunkinden büyük olup, makinaları da daha yeni ve daha modernidir. Serum bölümü Türkiye'dekilerin en modernlerindedir".

Ekonomik durumun çok elverişsiz olduğu 1981 yılında, kapasitesinin altında çalışmak durumunda olan Fabrika'da o yıl piyasa değeri 175 milyon liralık ilaç üretilmiştir. Bu yılın satış hasılatı 125 milyon lira, satış hasılatının maliyeti 82 milyon lira, satışla ilgili net kâr 44 milyon lira, kârlılık oranı yüzde 35'dir. Ama kârlılık yalnız bilançodaki bu sayı olarak düşünülmemelidir. Eğer bu ilaçlar piyasadan alınsaydı Kurum 203 milyon lira ödeyecekti ki, aradaki fark, yani Kurum'un fazladan ödeyeceği 121 milyon lirayı da kâr saymak gerekir.

Ama Kurum'un çıkarı yönünden çok önemli bir nokta daha vardır: Özel sektör, tüm zorlamalara karşın, hastane ve klinik ambalajı ile ilaç üretmemiş-

tir. Bu konuya ayrıca değineceğim. Burada bir örnek vermek istiyorum: Kurum'un ilaç fabrikası'nda üretilen ve hastane ambalajı ile kullanıma verilen bir novaljin tableti 154 kuruşa malolmaktadır. Aynı tablet özel sektörün çıkardığı şekilde perakende ambalaj içinde alındığı zaman Kurum'a 351 kuruşa gelmektedir ki, Kurum her bir tablet için 197 kuruş fazla ödeme yapmak zorunda kalmaktadır!

Tüm bu sayılar, özel sektörün elindeki Türkiye ilaç endüstrisinin niteliklerini sanırım yeterince açığa çıkarmakta ve Kurum'un orta boyda bir ilaç fabrikası satın alması konusunda koparılan gürültünün büyüklüğünün nedenlerini de ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Kurum'un ilaç fabrikası tam kapasite ile çalıştırıldığı zaman Kurum'un bir yıllık ilaç tüketiminin ortalama üçte birini karşılayacak büyüklüktedir. kolaylıkla yapılabilecek eklemeler ve kurulacak bir ampul bölümü ile bu oran daha da artırılabilir.

1980'den sonra, Fabrika'nın işletilmesi için çok önemli olan, müesseseye dönüştürülmesi kararı 28.6.1980'de Bakanlar Kurulu'ndan çıktı. Ama Fabrika'ya bunun bildirilmesi ancak 1.6.1981'de gerçekleşti. Böylece "SSK İlaç ve Tıbbi Malzeme Sanayii Müessesesi" kurulabildi. Tüm bu gelişmeler Fabrika'nın Kurum'ca yeterince benimsenmediğini, tutucu yöneticilerce bir yük sayıldığını göstermektedir. Bu olumsuz etkenlere karşın, Fabrika'yı çalıştırabilen yönetici ve çalışanlarını burada saygı ile anmak isterim.

Fabrika'nın satışı Bakan Sn. Salih Yıldız zamanında soruşturma konusu oldu. Bu arada soruşturmayı yürüten iki Sosyal Güvenlik Bakanlığı müfettişi benden de sözlü olarak bilgi aldılar. Sonra bir gün odama geldiler, soruşturmayı bitirdiklerini, Fabrika'yı da gördüklerini, "yapılan işin Kurum ve Devlet çıkarları açısından çok yararlı olduğu" sonucu bildirmek için geldiklerini söylediler. Gerçekten sevindim. O günlerde bu görüşmeyi iş arkadaşlarımla bir çoğuna da anlattım. Bakan Sn. Sümer Oral zamanında soruşturma yenilendi. Yazılı olarak ifadem alındı. Müfettişlerin üzgün ve sıkılmış bir halleri vardı. Sn. İşgüzar hakkında yapılan soruşturmanın çoğu Maliye Müfettişleri tarafından Yüce Divan'a sevk ediliyordu. İlaç fabrikası soruşturmasının yinelenmesi bir ayrıcalık varmış izlenimini bırakacaktı! Bu yorumu da o günlerde birçok iş arkadaşşıma anlatmışımdır. Bakanlık, yinelenen soruşturmaya dayanarak, eski Genel Müdür Enginsu ve satın alma kararına katılmış üç Yönetim Kurulu üyesini, ekspertiz raporundaki değer üstünde satın alma kararlarıyla görevlerini kötüye kullandıkları savını ileri sürerek mah-

kemeye sevketti. Bakan suçlanmamıştı. Bu nedenle dava Yüce Divan'a gitmedi. Uzun bir süre sonra ben de mahkemeye tanık olarak çağırıldım. Sonunda mahkeme suçlananları beraat ettirdi. Ne var ki, Yargıtay kararı bozdu. Davanın ikinci kez görülmesi sonunda eski Genel Müdür ve Yönetim Kurulu üyeleri "görevi kötüye kullanmaktan" hüküm giydiler.

İlaç sorunu ile ilgili olarak gerçekleştirmeye çok çabaladığımız bir konu da ilaç giderlerini çok düşürecek olan hastane ambalajı ilaç sağlanmasıdır. Konunun anlaşılabilmesi için burada ilaç fiyatlarının saptanma yöntemine değinmek gerekiyor: Türkiye'de ilaç fiyatlarını 29.3.1972'de çıkarılmış bir Kararname ile sözde Sağlık Bakanlığı saptıyordu. "Sözde" diyorum, çünkü yöntem Bakanlığa hemen hiç hareket alanı bırakmıyor, yapılan yalnızca bir hesap işlemi oluyordu. Saptamaya esas olacak firmalarca bildirilen verilerin doğruluğu araştırılmıyor (ya da araştırılmıyor) böylece fiyatı koyan, firmanın kendisi oluyordu. İşlem şöyle idi: Hammadde, yardımcı madde, ambalaj, işçilik, üretim ve kalite kontrol giderleri firmaca bildiriliyor, bunlar "toplam sınai maliyet"i veriyordu. Bu verilerin belli katsayılarla çarpılmasıyla "gayri safi imalatçı kâr payı" bulunuyordu. Her iki sayının toplamı ile "imalatçı satış fiyatı" ortaya çıkıyordu. Buna yüzde 9 depocu kârı, depocu satış fiyatına da yüzde 25 kâr marjı eklenerek perakendeci satış fiyatı elde edilmiş oluyordu. Firmaların kâr oranlarının yüksekliği, pahalı dışmadde alımı ve ufak ambalaj yapılmasıyla ambalaj girdilerini yüksek tutarak sağlanıyordu. Kısacası, küçük ambalajlı ilaç satımı kârlılığı yükselten başlıca etkenlerden biriydi. Sağlık Bakanlığı'nın hammadde dış alımlarını kontrolü söz konusu değildi. SSBY Eczacılık Genel Müdürü Sn. Necla Bal'ın firmaları çok tedirgin eden bir girişimi Ticaret Ateşelikleri yoluyla Dünya piyasasındaki ilaç hammadde fiyatlarını izlemek olmuştu. Girişim, Sn. Bal'ın görevinden ayrılmasıyla sonuçlanacaktı. Firmalar, hammaddenin çok duyarlı bir nesne olduğu, en pahalının da en nitelikli hammadde olduğunu savunuyorlardı. Bunun doğru olmadığını, ucuz ve nitelikli hammadde bulunabileceğini savunan ilaç üreticisi Sn. Dr. Cengiz Yurtoğlu (Kurtuluş savaşçısı Yüzbaşı Selahattin'in oğlu) birkaç yıl sonra piyasadan çekilme zorunda bırakılacak, mahkemelere düşürülecekti.

Perakende ambalajda ise tüketici, ilaca değil, şeye, kutuya, kağıda, pamuğa para ödüyordu. Bazı araştırmacılara göre, bu gereksiz ödemeler ilacın perakende fiyatının yüzde otuzuna kadar varıyordu. Birçok ülkelerde böyle 10-12 haplık kutular yerine, 720-1000 haplık şişelerde ilacın hazırlanması yoluna gidilmişti. Genel Müdür Bal, firmaları buna zor-

lamaya başladı. Beyannamelerinde hastane ambalajlı üretim bulunmaması durumunda tüm beyannameyi onaylamayacağını bildirecek baskı yapıyordu. Firmalar, bir takım bilim adamlarına hazırlattıkları bir raporu bizlere dağıttılar. Raporda, birçok ilacın hastane ambalajı ile kullanımının "bilimsel" sakıncaları olduğu ileri sürülüyordu. Ayrıca, bu tür ambalajla hangi ilaçların kullanılabilceğinin saptanması için "geniş, ayrıntılı" çalışmalara gerek olduğu savunuluyordu. Amaç, zaman kazanmaktı. Firmalar, sırtlarını dayadıkları uluslararası tröstlerin olanaklarını kullanmasını iyi bilirlerdi. Arkalarında büyük güçler vardı. Raporu getiren işverenler heyetindekilerin, ilaç firmaları olarak ilacın fabrikadan çıktığı andan, hastanedeki hasta tarafından alınmaya kadar, her aşamadan kendilerini sorumlu saydıklarını öne sürmeleri üzerine, gülmekten kendimi alamadım. Onlara şunu sordum: Böyle idi de, yıllardan beri bizim hastanelerimizde ilacın hastane eczanesinde perakende ambalajından çıkarıldıktan sonra kağıt külahlara konarak hastaya verilmesi gibi bir uygulamaya neden karşı çıkmamışlardı? Sonunda, firmalar hastane ambalajı ilaç üretmek yerine Eczacılık Genel Müdürü Necla Bal'ın görevden ayrılmasıyla rahatladılar. Bizse Fabrika'mızda hastane ambalajıyla ilaç ve ayaktan tedavilerde kullanılmak üzere, alüminyum folio içinde, istenilen miktarda hapı koruyucusu ile birlikte kesip vermeye elverişli blister ambalajlı ilaç da üretiyorduk. Bu son şekil, ayaktan tedavilerde gereksiz ilaç harcamayı önlüyordu.

1979'da firmalar Kurum'a ilaç satmakta çekingen davranmaya başladılar. Bunun ne kadarının üretim düşüklüğünden, ne kadarının bizim ilaç işine el atmamızdan kaynaklandığını bilmiyorum. Tam o günlerde Yönetim Kurulunun işveren temsilcisi iki üyesi bir önerge verdiler: "Kurum ilaç alımının tek merkezden ve geniş kapsamlı siparişlerle yapılmasını..." istiyorlardı. Neyi amaçlıyorlardı? Sorunun karşılığını Ağustos 1979'da bulduk: Kurum firmalarla birer yıllık satınalma sözleşmesi yapardı. Bunların yenilenmesi zamanı gelmişti. 21.8.1979'da İlaç İşverenleri Sendikası temsilcileri yeni önerileriyle geldiler: Ekonomik durumdan ötürü zorlukları vardı, bu nedenle Kurum'a yapacakları toptan satışlarda yüzde 5'lik iskontonun yüzde 3'e indirilmesini, taşıma fiyatlarındaki artış nedeniyle de taşıma giderlerinin Kurum'ca üstlenilmesini istiyorlardı. Bu yazılı isteklerine kendilerini bile güldüren bir de sözlü öneri ekliyorlardı; Kurum fonlarından kendilerine düşük faizle, yüzde 18 gibi falan, ucuz kredi verilmeliydi. Önerileri ilettiğimiz Yönetim Kurulu, iskonto indirimini kabul etti, diğerlerini geri çevirdi.

İşler böylece sürüp giderken, hiç beklenmedik

bir yerden ve beklenmedik bir anda, ama ne yazık ki çok geç olarak ilaç tartışmalarına yeni bir güç katıldı: M. Savunma Bakanı Sn. Neşet Akmandor Kurum İlaç Fabrikası'nı görmüş, orada yalnız bizim değil, Türkiye'nin ilaç sorunu üzerinde ilginç konuşmalar olmuş, Bakan'a Fabrika yöneticilerince geniş açıklamalar yapılmıştı. Bakan, dönüşte bir "Kamu Sektörü İlaç Üretim, Dağıtım, Tüketim Eşgüdüm Protokolü" hazırlatmıştı. Tasarıya göre, M. Savunma., SSK ve Tarım Bakanlıkları arasında imzalanacak bu protokolle, bunlara bağlı Ordu İlaç Fabrikası, SSK İlaç Fabrikası, Bolvadin Alkaloid Fabrikası, M. Savunma Bk.ıgı Aşı ve Serum Müessesesi bir güçbirliği oluşturacaklardı. İlk toplantı Sağlık Bakanlığı'nda, Müsteşar Yardımcısı'nın başkanlığında yapıldı. Bürokratlar takımının şaşkınlığı görülecek şeydi. İşin içine M. Savunma Bakanlığı gibi karşı çıkılması zor bir güç girmişti. Üstelik Bakanları da teknik bir adamdı, fabrikadan anlamadığı söylenemezdi. Sn. Akmandor zamanla koşullu kesin emirler veriyor, alışıla gelmiş bürokratik oyunları bozuyordu.

Kısa zamanda güç birliğinin ayrıntıları belli oldu: İlaç fabrikalarında tam kapasite ile maksimal üretimi sağlamak, düzenli bir dağıtım ve kullanımı gerçekleştirmek, ilaç sektöründe kalite, yeterlilik, kapasite ve fiyat kontrolü için işbirliği yapmak, ilaç üretiminde Dünya Sağlık Örgütü'nün saptadığı 200 kalem ilacın... aşamalar halinde yerli üretimini gerçekleştirmek, yerli hammadde üretmek, üretim maliyetini düşürücü her önlemleri almak. Bu amaçlara varmak için ortak bir üretim planlaması yapmak. En önemli maddelerden biri hammaddenin tek elden ve devletçe sağlanması, bu konuda Sağlık Bakanlığı'nın görevli ve sorumlu sayılmasıydı. Hammaddeler öncelikle kamu sektörü fabrikalarına verilecek, istek ve olanak olursa bundan özel fabrikaları da yararlanacaktı. Hammadde dışalımında ikili anlaşmalara göre alım yapılması, malın doğrudan üretici ülkelerden aracısız alınması da öngörülüyordu. Ambalaj standartları tüketimi azaltacak esaslara göre saptanacak, ambalaj gereçleri de tek elden alınacaktı. SSK ve Ordu İlaç Fabrikaları'nın kapasiteleri kısa sürede 2.5-3 katına çıkarılacaktı. Ve tüm bu işler belli bir zaman planına uyularak gerçekleştirilecekti.

Protokol taslağı 27.9.1979'da SSK Yönetim Kurulu'na çıkarıldı. M. Savunma Bakanlığı Sağlık Dairesi Başkanı Dr. General Şahap Fişek, toplantı sonucunu Bakan Akmandor'a bildirmek üzere benden telefon bekliyordu. Birkaç gün önce Sn. Akmandor'un makamında yapılan ve Bakanlardan Sn. Tan ve Sn. Yıldız'ın da bulunduğu son toplantıda, SSK Yönetim Kurulu'nun protokolü kabul edeceğini sanmadığımı söylemem, Kurum'un yapısını henüz tümüyle

kavramamış olan bizim yeni Bakan'ımız Salih Yıldız'ı biraz sinirlendirmişti. Kurul'dan, inanılmaz şekilde protokolün olduğu gibi kabul edildiği haberi geldi! Bir rastlantı sonucu Sn. Baydur o günkü toplantıda yoktu. Diğer işveren temsilcisi ise herhalde konunun önemine dikkat etmemişti. (İş çokluğu arasında bazen böyle olurdu!). Ama hemen ertesi günü, kararlar imzalanmadan oyunu geri aldığını ve dosyayı incelemek istediğini bildirecekti. İşverenler cephesi uyanmıştı.

4.10.1979'da, bundan sonraki Kurul toplantısında Sn. Baydur da hazırды. O gün bilgi vermek üzere Kurul'a çağırıldım. Soruyorlardı: M. Savunma Bakanlığı doğrudan kendisini ilgilendirmeyen bir konuda neden yönlendirici bir rol oynamaya kalkışmıştı? Bunun karşılığının belki protokoldeki şu tümcede bulunabileceğini söyledim: "olağanüstü ve savaş hallerinde ilaç üretim ve dağıtımını Savunma Bakanlığı'nın düzenleyeceği plan ve taleplere uygun olarak yapılacaktır". Baydur'un yanıtı: "Kıbrıs hareketi sırasında ilaç fabrikalarında bazı grevler sonucu serum darlığı oldu". O sıralarda grev yapıldığını anımsamıyordum. Ama işçi temsilcisi Yönetim Kurulu üyeleri varken yanıt vermek bana düşmezdi. Onlarsa susuyorlardı. Daha sonra Baydur, taslağı uzun uzun eleştirdi. Diğerleri hep susuyordu. İşin çıkmayacağı belli idi. Kurum'un ilaç sorununun çözümünün bu gibi sistemi temelden değiştiren girişimlerden değil, Kurum'un kendisinin kuracağı etkin bir dağıtım şebekesinin işlemlerinden geçeceği öğüdü üzerine dayanmadım, henüz Kurul'a getirilmemiş, İlaç İşverenleri Sendikası temsilcilerinin düşük faizli kredi isteklerini açıkladım. Gülüşmeler oldu. Sn. Baydur bana dönerek, "size birşey soracağım, neden başından beri özel sektöre karşısınız?", dedi. Yanıtladım: "-Mademki Kurul'un olağan görüşme yönteminin dışına çıktınız, ben de size birşey sormak istiyorum, siz neden başından beri kamu sektörüne karşısınız?". Baydur, Kurul Başkanı Genel Müdür Hikmet Erinc'e dönerek ayağa fırladı, "-Bu terbiyesizliktir, bu bay burada oldukça ben toplantılara katılmıyorum, yurtseverlik kimsenin tekelinde değildir." dedi ve kapıya doğruldu. Benden gereken karşılığı aldıktan sonra da çıkıp gitti. Diğer işveren temsilcisi de onu izledi. Özel sektöre karşı olmayı sormak hak, kamu sektörüne karşı olmayı sormak ise terbiyesizlik oluyordu nedense! Yurtseverlikten söz eden ise olmamıştı. Bazılarımızın bilinç altında özek sektör- yurtseverlik arasında olumsuz bir çağrışım mı vardı nedir?

Be de dosyalarımı toplayıp çıktım. Bu, Kurul üyelerini toplu olarak son görüşümdür. Sn. Baydur'la da bir daha karşılaşmayacaktık.. Tüm çatışmalarımıza karşın, Sn. Baydur'u bir noktada taktir ettiğimi söy-

lemeliydim. Bana göre o, Yönetim Kurulu'nun, temsil ettiği kesimin çıkarlarını en iyi şekilde savunan, korumaya çalışan, en bilinçli üyesiydi. Bu çıkarlara dokunacak önerileri Yönetim Kurulu'na getirmemize karşı çıkmasını doğal karşılamak gerekir. Yönetim Kurulu'nu etkilemesini de iyi bilirdi.

Daha sonra protokol dosyası incelemesi için Sn. Baydur'a verilmiş, o da İstanbul'a götüreceğini, orada inceleyeceğini söylemiş. Bunu duyunca, tasarının kuşa çevrilmesini sağlayacak karşı önerilerle toplantıya getirileceğinden şüphem olmadığını söyledim. Nitekim de öyle oldu, 18.10.1979'daki toplantıda protokolün anlamını değiştiren önerilerin metne sokulmasıyla protokol kabul edildi. Bu arada ara seçimler de sonuçlanmış, Sn. Ecevit Hükümeti'nin çekileceği belli olmuştu. Protokolün şöyle ya da böyle kabulünün hiçbir önemi kalmamıştı. Uygulayacak iktidar yoktu artık.

Sonuç olarak, diğer birçok konularda olduğu gibi, ilaç konusunda da ana-iktidar partisi CHP'nin hazırlıksızlığı, belirli bir plan ve programın olmaması, geniş çapta olumlu sonuçlara varılmasını önlemiştir. Böylece Sağlık Bakanlığı ve SSK'da daha çok kişisel çabalarla sürdürülen çalışmalar sınırlı kalmış, gecikmiş, sorunun özünü etkileyecek boyutlara ulaşmamıştır. Bu koşullarda SSK'da bir ilaç fabrikası'nın açılması bile başarı sayılmalıdır. Ancak, zamanla Fabrika işletilmez, gelişmesi önlenirse, bu başarının değeri de birçok işimizde olduğu gibi "tarihsel" olmaktan öteye geçemez. SSK'daki ilaç sorununun çözümünün, hekimlik uygulamalarına karışarak alınacak, tüketimi kısma, ya da ilaç bedellerinin bir kısmını sigortalıdan alma gibi, kolay ama köksüz önlemlerden değil, kalıcı, temeldeki bozukluklara yönelik, yürünmesinde yürek isteyen yollardan geçeceği inancımı belirterek bu bölüme son vermek istiyorum.